

Arbeidstevredenheid van buitenschoolse kunstdocenten en artistiek begeleiders

Prachtig vak in een falende markt

**K^L
A C**

Inhoud

1 Inleiding	3
2 Onderzoeksaanpak	4
3 Resultaten	6
3.1 Inkomsten	6
3.2 Mogelijkheden tot scholing en ondersteuning	8
3.3 Maatschappelijke waardering	10
3.4 Samenwerking met andere kunstprofessionals	11
3.5 Werkzekerheid	13
3.6 Werktijden en -belasting	15
3.7 Werkplek	16
3.8 Inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars	18
3.9 Mate waarin het artistieke vakmanschap kan worden benut in het werk	20
3.10 Mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap	21
3.11 Uitwisselingsmogelijkheden met collega's	22
3.13 De tevredenheid over het werk in het algemeen	25
3.14 De verwachte ontwikkeling van de algemene tevredenheid over het werk	26
3.15 De overweging om te stoppen met het werk als kunstprofessional	27
3.16 Voorkeur voor arbeidssituatie	28
3.17 Andere aspecten waarover kunstprofessionals hun tevredenheid en ontevredenheid wilden uiten	28
3.18 Totaalbeeld: de werkkenmerken op een rij	29
4 Beschouwing	31
4.1 Gevolgen ontevredenheid over zakelijke werkkenmerken	31
4.2 Invloed op arbeidstevredenheid	31
4.3 Leeftijd	32
4.4 Het werken met groepen	33
4.5 Disbalans tussen huidige en gewenste arbeidssituatie	33
Tot slot	34
Bijlage I - Vragenlijst	35
Bijlage II - Responstabel	40

1 Inleiding

De kunstdocent en artistiek begeleider zijn een cruciale voorziening voor de amateurkunstenaar. Zo'n twee miljoen amateurkunstenaars volgen in hun vrije tijd kunstlessen, en anderhalf miljoen Nederlanders zijn lid van een amateurkunstvereniging. Het zijn professionals als gitaardocenten, pianodocenten, dansdocenten, dirigenten en regisseurs die zorgdragen voor deze scholing en begeleiding. Het gaat om een grote groep, zo tussen de 10.000 en 20.000 professionals die er (gedeeltelijk) hun brood mee verdienen. Ondanks hun belang en hun grote aantal weten we eigenlijk heel weinig over deze professionals. Sinds 2017 zijn de politiek en de culturele sector weliswaar bezig met een verkenning van de arbeidsmarkt, maar die is tot op heden vooral gericht op de arbeidsmarktpositie van uitvoerende kunstenaars en musici. Er is al met al nog te weinig bekend over professionals met een educatieve en begeleidende functie, terwijl er toch juist specifieke zorgen over hen zijn, met name over de aantrekkelijkheid en duurzaamheid van het beroep van kunstdocent en artistiek begeleider. Zorgen die onder andere zijn ingegeven door de veranderingen waarmee deze beroepsgroepen de afgelopen twintig jaar zijn geconfronteerd.

Tot zo'n twintig jaar terug had elke gemeente zijn eigen gesubsidieerde muziekschool of centrum voor de kunsten, waarbij een groot aantal docenten in dienst was. Sindsdien is deze infrastructuur van gemeentelijke instellingen wegbezuinigd of sterk ingekrompen, met als gevolg dat veel docenten zijn ontslagen en noodgedwongen hun beroepspraktijk hebben voortgezet als zelfstandig ondernemer. Nieuwe, net afgestuurde docenten zijn nu genoodzaakt ook als zzp'er hun praktijk te starten. Naast deze veranderingen aan de aanbodzijde wordt de kunstdocent en artistiek begeleider ook aan de vraagzijde geconfronteerd met andere wensen en behoeften van de kunstbeoefenaars. Zo is het idee dat de amateurkunstbeoefening informeler en individueler zou worden, vaker online wordt gedaan, en dat amateurkunstenaars zich steeds minder zouden willen binden.

Kortom, hoe aantrekkelijk is het beroep van kunstdocent en artistiek begeleider vandaag de dag? Dit onderzoek probeert daar grip op te krijgen door de arbeidstevredenheid van deze professionals in kaart te brengen. Daarmee is dit onderzoek aanvullend op het in 2015 gestarte onderzoek van het CBS dat het aanbod van kunst- en cultuureducatie in kaart probeert te brengen. Als we naast een betrouwbaar beeld van de arbeidsmarkt ook beter begrijpen welke aspecten van invloed zijn op de arbeidstevredenheid van de in deze markt werkzame professionals, dan zijn beleidsmakers en ondersteunende partijen beter in staat een bijdrage te leveren aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van het beroep. Met als uiteindelijk doel een duurzaam en gezond aanbod van kunsteducatie en cultuurparticipatie in de vrije tijd.

2 Onderzoeksaanpak

Arbeidstevredenheid of arbeidssatisfactie is de mate waarin werkenden tevreden en blij zijn met hun werk. Sinds de opkomst van Human Resource Management (HRM) is arbeidstevredenheid in de belangstelling komen te staan van grote bedrijven. Vanuit het idee dat het succes van de organisatie vooral wordt bepaald door het personeel ('human resources'), onderzoeken zij regelmatig hoe het gesteld is met de tevredenheid van hun werknemers. Arbeidstevredenheid bevordert namelijk het psychisch welbevinden, de betrokkenheid bij het werk, een lagere verloopintentie, minder verzuim en in hogere functies zelfs de productiviteit. Meer recent wordt er in toenemende mate onderzoek gedaan naar de arbeidstevredenheid van werkenden die niet in loondienst zijn, zoals freelancers en zelfstandige ondernemers zonder personeel. Met name overheden, overheidsinstellingen en brancheorganisaties hebben behoefte aan kennis hierover. Zo doen TNO en CBS in opdracht van het ministerie van SZW sinds 2012 onderzoek naar zelfstandigen met de Zelfstandigen Enquête Arbeid (ZEA), waarbij zij onder meer kijken naar tevredenheid over het werk. Want de duurzaamheid en veerkracht van een sector of branche waar veel zzp'ers in werkzaam zijn wordt ook bepaald door de mate waarin werkenden tevreden en blij zijn met hun werk.

Met ons onderzoek naar kunstdocenten en artistiek begeleiders kijken we zowel naar kunstprofessionals in loondienst als naar zelfstandige kunstprofessionals. Daaronder verstaan we professionals:

- die amateurkunstbeoefenaars artistiek leiden of begeleiden, bijvoorbeeld als dirigent van een amateurkoor of -orkest, als regisseur van amateurtoneel.
- die lesgeven in een of andere kunstvorm aan kinderen en volwassenen in hun vrije tijd (buitenschools).
- die participatieve kunstprojecten met en voor bepaalde doelgroepen organiseren en begeleiden zoals ouderen, mensen met een beperking, wijkbewoners, migranten, vluchtelingen.

Voor het meten van de arbeidstevredenheid van deze professionals hebben we gebruik gemaakt van een online vragenlijst als meetinstrument. De vragen hebben we samengesteld op basis van bestaande vragenlijsten over arbeidstevredenheid en de opbrengst van een focusgroep met 10 kunstdocenten en artistiek begeleiders. Omdat de beroepspraktijk van kunstprofessionals zo een eigen karakter heeft, hebben we een focusgroep samengesteld en hen bevraagd op aspecten die van invloed zijn op de tevredenheid over hun werk. De opbrengst uit de focusgroep gecombineerd met de bestaande vragenlijsten leidde tot de volgende 12 werkkenmerken die zijn gemeten:

- 1 Inkomsten
- 2 Mogelijkheden tot scholing en ondersteuning
- 3 Maatschappelijke waardering
- 4 Samenwerking met andere kunstprofessionals
- 5 Werkzekerheid
- 6 Werktijden en -belasting
- 7 Werkplek
- 8 Inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars

- 9 Mate waarin het artistieke vakmanschap kan worden benut in het werk
- 10 Mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap
- 11 Uitwisselingsmogelijkheden met collega's
- 12 Reistijd

We vroegen de kunstprofessional elk van deze werkkenmerken te scoren op een Likert-schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor zeer ontevreden en 5 voor zeer tevreden. Met een open vraag kregen de respondenten vervolgens de mogelijkheid om maximaal 3 werkkenmerken waarover ze (zeer) tevreden en maximaal 3 werkkenmerken waarover ze (zeer) ontevreden waren kort toe te lichten. Daarna konden zij met een rapportcijfer (1 tot 10) aangeven hoe tevreden zij in het algemeen zijn over het werk, hoe zij verwachten dat hun arbeidstevredenheid zich in de nabije toekomst gaat ontwikkelen en of ze weleens overwegen om te stoppen. Naast de vragen over arbeidstevredenheid zijn ook enkele vragen gesteld over de arbeidssituatie en de persoonlijke achtergrondkenmerken van de respondenten om te kunnen bepalen of de arbeidstevredenheid verschilt op deze kenmerken.¹

De open link naar de online vragenlijst met de oproep hem in te vullen is verspreid via websites, nieuwsbrieven, directe mailings en social media van een groot aantal partijen: LKCA, All Art Professionals, Cultuurconnectie, CultuurSchakel, De Kubus/Kunstlink Flevoland, Keunstwurk, Stichting Kunst & Cultuur, Platform Theater, Dansbelang, Koornetwerk Nederland, Koninklijke Nederlandse Muziek Organisatie (KNMO), Aight/Hiphophuis Den Haag, VRIJDAG, Cultuur Concreet, Huis voor de Kunsten, Kunstloc, ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland. De vragenlijst stond open van 17 september tot 2 december 2019.

De respons bedroeg 352 compleet ingevulde vragenlijsten. Na opschoning bleven er 331 bruikbare vragenlijsten over. De tabel in bijlage II geeft een overzicht van de respons en de verdeling over de verschillende achtergrondkenmerken. Aangezien er geen gegevens zijn over de populatie van kunstdocenten en artistiek begeleiders is niet bekend in hoeverre de respons representatief is voor deze populatie.

1 Zie bijlage I voor de vragenlijst.

3 Resultaten

We beschrijven de resultaten van het onderzoek aan de hand van de twaalf onderzochte werkkenmerken en drie algemene vragen. We hebben de uitkomsten (gemiddelden) daarvan afgezet tegen de achtergrondvariabelen (zie bijlage II), en vermelden deze wanneer er statistisch significante verschillen ($p < .05$) werden gevonden. Wanneer een achtergrondvariabele niet in de tabel of beschrijving is opgenomen, betekent dit dat er voor die variabele dus geen significante verschillen werden gevonden. Voor alle vergelijkingen geldt dat de genoemde respondenten (bijv. werkzaam in dans, mannen) significant meer of minder tevreden zijn in vergelijking met de andere categorieën binnen een bepaalde variabele. Dus respondenten werkzaam in de discipline dans zijn tevredener over hun inkomsten dan respondenten werkzaam in een andere discipline; mannen zijn over inkomsten tevredener dan vrouwen, etc. Deze andere categorieën zijn in de tabellen opgenomen, maar worden omwille van de leesbaarheid niet herhaaldelijk in de beschrijving genoemd. De beschrijvingen worden gelardeerd met citaten uit de toelichtingen van de respondenten op de werkkenmerken waarover ze (zeer) ontevreden dan wel (zeer) tevreden zijn.

3.1 Inkomsten

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	46%	23%	30%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	51%	23%	27%
	Instrumentale muziek	44%	23%	33%
	Zang / vocale muziek	43%	19%	38%
	Dans	28%	31%	41%
	Theater/toneel	55%	18%	27%
	Muziektheater	49%	16%	36%
	Creatief schrijven	38%	31%	31%
	Fotografie/film	56%	16%	28%
Geslacht	Vrouw	52%	23%	24%
	Man	39%	24%	37%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	44%	23%	33%
	41 - 55 jaar	53%	24%	23%
	56 - 66 jaar	45%	19%	36%
	Ouder dan 66 jaar	12%	47%	41%
Stedelijkheidsgraad	Zeer sterk stedelijk	54%	21%	24%
	Sterk stedelijk	37%	27%	36%
	Matig stedelijk	36%	22%	42%
	Weinig stedelijk	43%	25%	31%
	Niet stedelijk	66%	13%	22%

Tevreden

Krap een derde (30%) van de respondenten is (zeer) tevreden over de inkomsten uit het werk als kunstprofessional. Respondenten werkzaam in de discipline dans (41%), mannen (37%), gepensioneerden (41%) en respondenten uit sterk stedelijk (36%) en matig stedelijk gebied (42%) zijn significant vaker tevreden over hun inkomsten.² Van degenen die tevreden zijn over de inkomsten, vindt een deel de inkomsten 'gewoon' voldoende of goed. Gepensioneerden noemen dat het inkomen een goede aanvulling is op de AOW. Een groot deel van de tevreden respondenten plaatst echter wel kanttekeningen bij de hoogte van de inkomsten. Ze zijn tevreden want ze verwachten niet meer, kunnen ervan rondkomen, maar vinden de inkomsten op zich vaak wel gering.

- *'Ik verdien gemiddeld zo'n €40 (gokje, uit hoofd) per uur. Op zich kan ik daar prima mee leven. Meer is leuk, maar ik ben niet deze branche in gegaan om grootverdiener te worden. Ik leef prima. Overigens is de vraag of het 'fair' is iets anders, maar ik ben tevreden.'*
- *'Ik vraag niet de hoofdprijs, het is immers ook niet mijn hoofdinkomen.'*
- *'Hanteer een redelijk uurtarief. Nog ruimte voor verhoging en dan blijft het fair tegenover muziekverenigingen. Als je echter kijkt naar uurtarief t.o.v. andere hbo+ studies is ons musici tarief natuurlijk een lachertje'*
- *'De groepen die ik heb vanuit mijn eigen bedrijf werven voldoende inkomsten, de groepen die ik projectmatig heb vanuit een kunstinstelling in vaste loondienst werven voldoende inkomsten. Alleen bij volksdansgroepen is er altijd geharrewar over geld. Zij scheppen als vereniging de voorwaarden, terwijl ze niet snappen dat ik als ondernemer ook mijn eisen heb.'*

Ontevreden

Bijna de helft (46%) van de respondenten is (zeer) ontevreden over de inkomsten uit hun werk. Vrouwen (52%), respondenten in de leeftijdsgroep 41-55 jaar (53%) en respondenten uit zeer sterk stedelijk (54%) of juist niet-stedelijk gebied (66%) zijn significant vaker ontevreden over hun inkomsten. Van degenen die hun ontevredenheid over de inkomsten hebben toegelicht, geeft de helft aan dat de inkomsten te laag zijn en dat ze te weinig te verdienen om van rond te komen. Een grote groep werkt meer uren dan waarvoor ze betaald krijgen: vaak worden de tijd en kosten voor reizen, voorbereiding en dergelijke niet vergoed. Ook geven respondenten aan dat de opdrachtgever (leerling, vereniging, etc.) niet méér kan of wil betalen. Vrouwen geven vaker aan dat ze te weinig verdienen, niet alle uren betaald krijgen en niet méér geld kunnen vragen, dan mannen.

Een andere belangrijke reden voor ontevredenheid, vaker genoemd door mannen, is dat de respondent te weinig verdient in verhouding tot zijn opleiding en de ervaring die hij/zij heeft. Ook is het inkomen van veel respondenten te laag om voldoende pensioen op te bouwen of zich te verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid.

- *'Het gemiddelde uurtarief lijkt leuk, maar als je er de kosten voor een aov, pensioenopbouw, reservering voor perioden met minder inkomsten en ondernemersverzekeringen vanaf moet halen, dan is het een karig bruto uurbedrag wat overblijft. En dan komen de reserveringen*

2 Voor de vergelijkingen geldt: meer of minder tevreden in vergelijking met de andere categorieën binnen een bepaalde variabele. Zie ook de inleiding op hoofdstuk 3.

voor btw, zorgverzekeringswet en inkomstenbelasting er nog eens bij. Het netto inkomen is feitelijk om te huilen.'

- (Zeer sterk stedelijk): 'Muziekverenigingen moeten alle kosten zelf betalen. In Den Haag zijn de repetitieruimtes vrij duur. Hiermee is het onmogelijk om ook de dirigent fatsoenlijk naar behoren te kunnen betalen, laat staan af en toe nieuw instrumentarium aan te schaffen. Hier zou meer steun voor moeten komen vanuit de gemeente.'
- (Vrouw) 'Ik geniet van mijn werk, maar ik kan niet allen met mijn inkomsten als muziekdocent overleven. Ik ben enorm afhankelijk van de financiële ondersteuning van mijn partner.'
- 'Door veel mensen in mijn regio die heel lage prijzen hanteren kan ik geen hogere lesprijzen hanteren omdat ik me dan uit de markt prijs. Als je kijkt dat we hbo opgeleid zijn en je vergelijkt uurtarieven met andere hbo-opgeleide mensen, dan zitten we daar ver onder.'
- 'Altijd die eeuwige armoede, geen zekerheid, geen pensioen, geen verzekering, geen buffer voor moeilijke tijden, altijd geen geld, ik word daar gek van. Ik schaam me ook, geen nieuwe kleren.'

3.2 Mogelijkheden tot scholing en ondersteuning

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	29%	37%	34%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	33%	40%	27%
	Instrumentale muziek	29%	37%	34%
	Zang / vocale muziek	18%	48%	34%
	Dans	17%	23%	60%
	Theater/toneel	47%	30%	23%
	Muziektheater	36%	32%	32%
	Creatief schrijven	44%	25%	31%
	Fotografie/film	38%	21%	42%
	Anders	29%	35%	35%
Huidige arbeidssituatie	Loondienst	22%	22%	56%
	Zelfstandige	30%	39%	31%
	Combi Loondienst / zelfstandige	22%	38%	40%
	Vrijwilliger / anders	63%	25%	13%
Aantal uren werkzaam als kunstprofessional	<16 uur	34%	45%	21%
	16-24 uur	28%	37%	35%
	25-32 uur	33%	30%	37%
	33-40 uur	20%	27%	53%
	> 40 uur	27%	40%	33%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	26%	16%	58%
	Personen met een psychische beperking	28%	22%	50%
	Personen uit aandachtswijken	31%	35%	35%

	Vluchtelingen en asielzoekers	24%	35%	41%
	Ouderen	19%	22%	59%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	30%	39%	31%

Tevreden

Een derde (34%) van de respondenten is (zeer) tevreden over de mogelijkheden tot scholing en ondersteuning. Kunstprofessionals werkzaam op het gebied van dans (60%), respondenten die in loondienst werken (56%), die 33-40 uur werken (53%) of die specifiek voor/met ouderen werken (60%), zijn significant vaker tevreden over de mogelijkheden tot scholing en ondersteuning. Zij ervaren voldoende mogelijkheden, hoewel een deel van de tevreden respondenten ook aangeeft geen geld of tijd te hebben die te benutten. Sommige noemen vakspecifieke mogelijkheden (vakgerichte cursussen, workshops, scholingsdagen), andere ook bredere ondersteuning vanuit een gemeentelijk of regionaal kennis- en ondersteuningscentrum.

- *(Loondienst) 'Ik krijg de gelegenheid om cursussen en workshops te volgen welke worden bekostigd door de werkgever.'*
- *'Ik krijg ondersteuning van Fleck.'*
- *'Er zijn voldoende mogelijkheden om bij te scholen inspiratie op te doen. Op eigen initiatief en het aanbod vanuit organisatie. In mijn geval Kunsteducatie Zeeland.'*
- *'In de regio zijn veel lezingen, workshops en clinics voor zelfstandigen in de culturele sector.'*
- *'K&C Drenthe geeft me voldoende mogelijkheid tot scholing. Ook met vragen kan ik bij de medewerkers goed terecht.'*
- *'Vanuit Kunstloc Tilburg wordt veel aangeboden.'*

Ontevreden

Krap een derde (29%) van de respondenten is (zeer) ontevreden over de mogelijkheden voor scholing en ondersteuning. Respondenten werkzaam op het gebied van theater/toneel (47%) of die minder dan 16 uur per week als kunstprofessional werken (34%) zijn significant vaker ontevreden over de mogelijkheden. De reden voor deze ontevredenheid die het vaakst wordt genoemd, is dat men de scholingsmogelijkheden te duur vindt en/of er geen financiële middelen voor heeft, gevolgd door een gebrek aan scholingsmogelijkheden.

- *'Als zzp-er is er geen ondersteuning en scholing moet je zelf regelen en betalen. Dit is iets wat op lange termijn deze sector kan uithollen.'*
- *'Ik krijg hier als zelfstandige geen subsidie voor. Dus moet ik er zelf in investeren. Ook de tijd dat ik aan studie besteed kan ik niet besteden aan workshops geven. En dat betekent dus minder inkomsten. Hoewel ik me wel graag blijf ontwikkelen!'*
- *'Er zijn best wat cursussen of workshop, veel wordt in het westen aangeboden. Het valt me tegen wat er in het Noorden aangeboden wordt. Het zou ook fijn zijn dat subsidie land niet al te ingewikkeld in elkaar zat en ik voor bepaalde workshops 'makkelijk' subsidie zou kunnen aanvragen.'*
- *'Ik weet niet waar ik nascholing kan vinden als theatermaker!'*

- 'Vroeger (10 jaar geleden en verder terug) waren er elk jaar een of twee regionale studiedagen waarop een breed gamma van onderwerpen werd aangeboden. Dat gaf veel inspiratie. Nu is dat allemaal wegbezuinigd.'

3.3 Maatschappelijke waardering

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	35%	22%	43%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	41%	29%	30%
	41 - 55 jaar	37%	23%	39%
	56 - 66 jaar	32%	15%	53%
	Ouder dan 66 jaar	5%	37%	58%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	25%	15%	60%
	Personen met een psychische beperking	16%	21%	63%
	Personen uit aandachtswijken	27%	31%	42%
	Vluchtelingen en asielzoekers	16%	26%	58%
	Ouderen	27%	27%	47%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	36%	22%	42%
Opleiding	HBO artistiek begeleider	41%	20%	39%
	HBO docent	36%	20%	43%
	HBO tot uitvoerend kunstenaar	45%	19%	36%
	MBO	42%	33%	25%
	Vakgerichte opleiding (1- of meerjarig)	28%	28%	44%
	Vakgerichte cursussen	40%	22%	38%
	Anders	30%	21%	49%
	Autodidact	40%	10%	50%

Tevreden

43% van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de maatschappelijke waardering voor het werk. Professionals die specifiek werken voor vluchtelingen (58%), of die ouder zijn dan 66 jaar (58%), zijn significant vaker tevreden over de maatschappelijke waardering die zij ervaren. Zij noemen vooral waardering van (ouders van) deelnemers of opdrachtgevers.

- 'Aspecten van community-art: tot dus ver goed ontvangen. Zelfs positief recensie met 4 sterren.'
- 'Er wordt regelmatig aandacht besteed in een lokale krant en ik heb veel likes op facebook.'

- *'Maatschappelijke waardering is groot als het een muziekvereniging betreft die midden in de maatschappij staat; automatisch geldt dat dan ook voor de dirigent.'*
- *'Veel aandacht voor inclusiviteit, publiekswerk, diversiteit. Dat zijn precies de onderwerpen waar ik me mee bezig hou.'*
- *'Veertig jaar ervaring in het vak. Men weet mij te vinden maar ik kan niet veel werk aan.'*

Ontevreden

Ruim een derde van de kunstprofessionals (35%) is (zeer) ontevreden over de maatschappelijke waardering. Dit zijn met name de professionals met een hbo-opleiding tot uitvoerend kunstenaar (45%), en die tot 41 jaar oud zijn (jongeren) (41%), of tussen 41 en 55 jaar oud (37%). In de toelichting op deze ontevredenheid geven kunstprofessionals aan dat hun baan vaak, waarvoor ze een professionele opleiding hebben gevolgd, niet als 'echt' werk wordt gezien, maar als een hobby. Ook noemen ze bezuinigingen van de overheid en de lage betaalbaarheid van deelnemers of opdrachtgevers als uiting van een lage maatschappelijke waardering voor hun vak: men ziet er het nut niet voldoende van in.

- *'Bij cursisten (die ik lesgeef) en leden van de orkesten die ik dirigeer is die over het algemeen goed tot heel goed, maar zij zijn (meestal) intrinsiek gemotiveerd. Daarbuiten is het treurig gesteld. Kijkend naar (vooral lokale maar ook provinciale en landelijke) politiek, (lokale) media etc.: de buitenschoolse kunstprofessional staat eigenlijk alleen en kan alleen het hoofd boven water houden als hij/zij een partner heeft met een 'echte' baan of een onderneming in een beter gewaardeerd domein!'*
- *'Het is in deze regio erg moeilijk belang van muziek maken op een iets hoger niveau niet alleen onder de aandacht te brengen, maar tot actie te laten overgaan. Cultuur is een hobby, muziekles is duur.'*
- *'Het geven van zangles of het dirigeren van een koor wordt meestal gezien als een hobby. Men ziet niet hoeveel tijd en energie erin gaat zitten en wat het kost om deze professie onder de knie te krijgen.'*

3.4 Samenwerking met andere kunstprofessionals

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	17%	30%	54%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	17%	42%	41%
	Instrumentale muziek	16%	31%	52%
	Zang / vocale muziek	20%	22%	58%
	Dans	13%	9%	78%
	Theater/toneel	20%	18%	62%
	Muziektheater	20%	16%	64%
	Creatief schrijven	6%	25%	69%
	Fotografie/film	8%	33%	58%
	Anders	23%	31%	46%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	12%	29%	59%
	41 - 55 jaar	15%	30%	55%

	56 - 66 jaar	23%	31%	46%
	Ouder dan 66 jaar	7%	21%	71%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	10%	10%	80%
	Personen met een psychische beperking	11%	11%	79%
	Personen uit aandachtswijken	19%	38%	42%
	Vluchtelingen en asielzoekers	16%	32%	53%
	Ouderen	14%	21%	66%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	17%	30%	52%

Tevreden

Meer dan de helft van de kunstprofessionals (54%) is (zeer) tevreden over de samenwerking met andere kunstprofessionals. Professionals in de discipline dans (78%) zijn tevredener over deze samenwerking dan professionals in andere disciplines. Ook degenen die werken voor mensen met een lichamelijke (80%) of psychische beperking (79%) zijn tevredener over de samenwerking, evenals de jongere garde (59%).

- *'Expertise is een vereiste voor het welslagen van een project. Ik heb een groot netwerk waarin ik voldoende expertise en een fijne samenwerking kan verkrijgen.'*
- *'Ik heb fijne collega's met wie ik projecten vorm kan geven; de samenwerking is aangenaam; we leren van elkaar.'*
- *'Ik geef beatbox workshops aan jong en oud met of zonder beperking. En werk vaak met andere docenten van andere disciplines samen, en dat werkt goed.'*
- *'In onze gemeente [in provincie Drenthe] bestaat een vereniging van prof. kunstenaars. Het is een zeer actieve vereniging waaruit veel contacten, samenwerkingen en projecten voortkomen.'*
- *'Op de muziekschool wisselen we ideeën en zelfs leerlingen onderling uit.'*

Ontevreden

Krap een vijfde van de kunstprofessionals (17%) is (zeer) ontevreden over de samenwerking met andere kunstprofessionals. Kunstprofessionals in de leeftijdsgroep 56-66 jaar (23%) zijn hier vaker ontevreden over dan jongere en oudere. De redenen voor deze ontevredenheid zijn divers. Het vaakst wordt genoemd dat er in de huidige infrastructuur veel concurrentie is tussen kunstprofessionals, dat het 'ieder voor zich' is en het vak daardoor eenzaam. Ook worden er praktische problemen genoemd: gebrek aan tijd en financiële ruimte, of dat samenwerking lastig in te plannen vanwege onregelmatige werktijden.

- *'Er zijn maar weinig kunstprofessionals die graag samen werken. Ieder zit op zijn eigen stukje. Ik snap dat deels ook wel, omdat er zo ontzettend weinig betaald werk is, de markt is schraal.'*

- *'Mijn ontevredenheid is hier vooral gelegen in het feit, dat die samenwerking -hoewel ik daar nadrukkelijk naar op zoek ben- door allerlei praktische en financiële belemmeringen vaak niet of nauwelijks van de grond komt.'*
- *'Als docent bij een coöperatie weinig of geen mogelijkheid om met uitgebreid samen te werken met andere professionals. Het moet in eigen tijd. Daar zijn de verdiensten te mager voor.'*
- *'Door de versnipperde werkdagen is er haast geen mogelijkheid om werkzaamheden op elkaar af te stemmen qua inhoud of moment.'*

3.5 Werkzekerheid

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	53%	19%	28%
Type kunstprofessional	Buitenschools docent	57%	22%	21%
	Artistiek begeleider	42%	14%	44%
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	55%	16%	29%
	Overig	27%	27%	47%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	59%	19%	22%
	Instrumentale muziek	53%	17%	30%
	Zang / vocale muziek	41%	18%	41%
	Dans	39%	27%	33%
	Theater/toneel	61%	14%	24%
	Muziektheater	49%	18%	33%
	Creatief schrijven	56%	25%	19%
	Fotografie/film	44%	32%	24%
	Anders	60%	23%	17%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	46%	12%	42%
	41 - 55 jaar	55%	24%	20%
	56 - 66 jaar	57%	16%	28%
	Ouder dan 66 jaar	36%	29%	36%

Tevreden

Nog geen derde (28%) van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de werkzekerheid in deze beroepstak. Artistiek begeleiders (44%) zijn tevredener dan andere typen kunstprofessionals. Ook de professionals werkzaam in de discipline zang/vocale muziek (41%) en de jongere garde (42%) zijn tevredener over werkzekerheid dan professionals in andere disciplines of leeftijdsgroepen. In de toelichting over de tevredenheid geeft een deel van deze groep wel aan een andere baan of ander inkomen ernaast te hebben, waardoor ze zich minder zorgen maken over de werkzekerheid als kunstprofessional.

- *'Orkesten kiezen voor een aantal jaar een dirigent of docent, je weet dat je normaal gesproken minimaal 5 jaar bij een vereniging werkzaam kan blijven.'*
- *'Een koor wil elke week repeteren en werkt naar een concert toe. Dat is fijn om te weten.'*

- *'Risicospreiding, mijn werkweek bevat zo'n tien verschillende opdrachtgevers. Kans dat meerdere opdrachten tegelijk wegvallen is zeer klein.'*
- *'Doordat ik als zelfstandig ondernemer ook werkzaam ben in het onderwijs, heb ik makkelijk contact met scholen die mijn projecten afnemen en leerlingen die mij buiten schooltijd bezoeken om lessen te volgen.'*
- *'Eigenlijk heb ik bijna altijd teveel werk en moet ik vaak opdracht afslaan, omdat ik geen tijd heb.'*

Ontevreden

Meer dan de helft (53%) van de kunstprofessionals is echter ontevreden over de werkzekerheid. Docenten in de buitenschoolse kunsteducatie (57%) en professionals in de leeftijdsgroep 41-55 jaar (55%) vaker dan andere. Zij zijn onzeker of er voldoende leerlingen en/of opdrachtgevers zijn. Ze noemen dat leerlingen makkelijk stoppen of afzeggen, dat financiering van projecten vaak onzeker is, of dat ze bang zijn voor ontslag bij bezuinigingen.

- *'Het is moeilijk een constante op te bouwen. Ik werk veel met kinderen. Zij en hun ouders hebben het druk. Zang is ook niet meer aanwezig op scholen en thuis dus het wordt ook niet als belangrijk gezien. Daardoor is het moeilijk leerlingen te houden en kost het veel tijd en inventiviteit om een zanggroep te vormen en te laten groeien. Mensen zeggen ook gemakkelijk weer af als de interesse even naar iets anders wordt getrokken.'*
- *'Als ZZPer voel ik me vogelvrij: wil men van je af, dan kan dat vrijwel onmiddellijk. Rechten op ww, doorbetaling bij ziekte, ouderschapsverlof en al dat soort zaken heb je niet. Met een hypotheek en een gezin drukt die wetenschap me zeer zwaar op de schouders en leidt dat tot psychische spanning met regelmatig de gevolgen die daarbij horen (slapeloze nachten soms, hoofdpijn, neerslachtigheid, etc).'*
- *'Ik ben nooit zeker of ik over 3 maanden nog genoeg werk heb en heb wel eens 4 maanden in de horeca gewerkt om die onzekerheid te ondervangen.'*
- *'In de amateursector zijn de verenigingen vooral afhankelijk van subsidies (die steeds meer afnemen) en eigen acties. Je merkt ook in de maatschappij dat er steeds sneller gewisseld wordt van baan en dat lijkt vooral bij de jongere generatie ook van toepassing op het dirigentenvak, maar dan van 2 kanten, nl. dat de dirigenten snel wisselen maar ook dat de orkesten sneller van dirigent wisselen.'*
- *'Er is veel te weinig werkzekerheid in de gehele sector. Er zijn bijna geen contracten, en de meeste instanties werken niet eens met goede overeenkomsten. En dan is nog de vraag of er genoeg studenten/subsidie is...'*

3.6 Werktijden en -belasting

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	31%	26%	43%
Type kunstprofessional	Buitenschools docent	31%	25%	44%
	Artistiek begeleider	25%	14%	61%
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	35%	31%	34%
	Overig	13%	27%	60%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	31%	28%	41%
	Instrumentale muziek	30%	25%	45%
	Zang / vocale muziek	33%	23%	43%
	Dans	16%	25%	59%
	Theater/toneel	38%	28%	34%
	Muziektheater	36%	18%	47%
	Creatief schrijven	25%	31%	44%
	Fotografie/film	38%	15%	46%
	Anders	44%	31%	25%
Opleiding	HBO artistiek begeleider	34%	27%	39%
	HBO docent	31%	27%	42%
	HBO tot uitvoerend kunstenaar	38%	24%	39%
	MBO	0%	33%	67%
	Vakgerichte opleiding (1- of meerjarig)	39%	22%	39%
	Vakgerichte cursussen	35%	25%	40%
	Anders	31%	23%	45%
	Autodidact	22%	22%	56%
Geslacht	Vrouw	34%	27%	39%
	Man	26%	24%	50%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	30%	16%	54%
	41 - 55 jaar	39%	29%	32%
	56 - 66 jaar	25%	29%	46%
	Ouder dan 66 jaar	6%	24%	71%

Tevreden

43% van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de werktijden en werkbelasting. Artistiek begeleiders (61%), professionals in de discipline dans (59%), mbo-opgeleide professionals (67%), mannen (50%), jongeren (54%) en gepensioneerden (71%) zijn hierover significant vaker tevreden. De tevredenheid komt vooral voort uit het feit dat ze die werktijden en -belasting voor een groot deel zelf kunnen bepalen, dat ze daar vrijheid in hebben.

- 'Ben 70 en geef zoveel les dat ik nog vrije tijd heb.'
- 'Ik kan de lestijden, in goed overleg met mijn leerlingen, zelf bepalen.'
- 'De tijden vallen (meestal) binnen de school uren in mijn geval, dit ervaar ik als prettig.'
- 'Geen 9:00 tot 17:00 job, niet erg, en hoewel veel uren, geen fysieke belasting.'

Ontevreden

Krap een derde (31%) van de kunstprofessionals is (zeer) ontevreden over de werktijden en -belasting. Professionals die zowel als buitenschools docent als artistiek begeleider werkzaam zijn (35%), of die een hbo-opleiding tot uitvoerend kunstenaar hebben gevolgd (38%), of die tussen 41 en 55 jaar oud zijn (39%), en vrouwen (34%), zijn hierover vaker ontevreden dan anderen. De ontevredenheid komt vooral door de onregelmatige en soms onhandige werktijden. Ook noemen degenen die ontevreden zijn over de werktijden en -belasting vaak dat ze veel onbetaalde (over)uren moeten maken, zoals voorbereidings- en reistijd.

- 'De werktijden van een muziekdocent zijn niet prettig. Je geeft les na school/werktijd, dus in de namiddag t/m avond. Hier leer je mee leven, maar in combinatie met een slechte werkzekerheid en matige waardering tikt het toch aan.'
- 'Veel te zwaar, ik werk soms 40 tot 60 uur en krijg minimum inkomen, heel vaak denk ik, kan net zo goed uitkering aanvragen is evenveel en niet constant aan het werk.'
- 'Omdat de uurtarieven voor privelessen niet te hoog kunnen zijn, moet ik best veel uren werken en is er eigenlijk geen geld voor overhead. Veel voorbereiding e.d. is onbetaald.'
- 'Vaak betreft het activiteiten van 1 tot 1,5 uur midden op de dag. Dat is erg weinig en lastig om meerdere activiteiten omheen te plannen.'

3.7 Werkplek

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	11%	21%	68%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	12%	24%	63%
	Instrumentale muziek	10%	20%	70%
	Zang / vocale muziek	13%	25%	61%
	Dans	18%	9%	73%
	Theater/toneel	14%	30%	56%
	Muziektheater	9%	18%	73%
	Creatief schrijven	20%	7%	73%
	Fotografie/film	8%	31%	62%
	Anders	19%	22%	58%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	6%	9%	86%
	41 - 55 jaar	15%	21%	65%
	56 - 66 jaar	11%	30%	59%
	Ouder dan 66 jaar	0%	26%	74%

Tevreden

Het merendeel (68%) van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de werkplek, jongere kunstprofessionals (86%) vaker dan oudere. Tevredenheid zit onder andere in het feit dat sommigen een eigen werkplek hebben of vanuit huis kunnen werken, of dat ze kunnen beschikken over een ruimte met voldoende faciliteiten.

- *'Eigen lesruimte aan huis, dus alles bij de hand en geen reistijd!'*
- *'Geweldige keramiek locatie met veel ruimte, licht, voorzieningen en bereikbaarheid'*
- *'Goede dansstudio's. Ruim, licht, schoon.'*
- *'Het feit dat ik op verschillende plekken met steeds weer verschillende mensen en doelgroepen mag werken vind ik heerlijk. helaas zitten hier wel vaak lange reistijden aan vast.'*
- *'Ik werk niet meer op kantoor!!! Heerlijk, de locaties waar ik dit vak kan beoefenen zijn veel inspirerender.'*

Ontevreden

Slechts 11% van de kunstprofessionals is ontevreden over de werkplek. Professionals werkzaam op het gebied van theater/toneel (14%) en de 56-66-jarigen (11%) zijn minder vaak tevreden over de werkplek, dan anderen. Vaak noemen ze dat ze gebruik moeten maken van ongeschikte of onprettige ruimten met onvoldoende faciliteiten, omdat betere werkruimten niet betaalbaar zijn.

- *'Als zpp-er belandt je in allerlei obscure (koude) achterkamertjes om les te geven. Betere plekken zijn onbetaalbaar. Vaak moet je ook onbetaalde wederdiensten leveren. Gemeenten interesseren zich niet voor de privédocenten. Wegbezuinigd door faillissementen van muziekcentra moesten we gedwongen privé les gaan geven. Daarna is alle verantwoordelijkheid voor deze mensen verdwenen.'*
- *'Ik werk tamelijk 'ruraal' als muziekdocent. Soms zijn gebouwen (lokale gemeenschapshuizen) plots op slot, kan ik er ondanks afspraken niet terecht. Er is geen WiFi, geen digitale mogelijkheden of andere basale voorzieningen (piano) die passen en nodig zijn bij hedendaags muziekeducatie. (Je moet dat zelf regelen of meenemen etc.)'*
- *'Ik heb geen vaste werkplek, momenteel anti kraak, omdat dat te betalen is. Een vaste werkplek huren is niet betaalbaar.'*
- *'Door het ontbreken van een muziekschool/cultuurcentrum is het niet mogelijk alle voorzieningen te hebben, denk daarbij aan een podium voor voorspeelavonden, studio apparatuur. Dit soort voorzieningen komen allemaal voor eigen kosten en zijn niet door te rekenen aan leerlingen.'*
- *'Ik kom op allerlei plekken en moet me telkens aanpassen. Momenteel werk ik bijvoorbeeld op een school waar ik in het kader van de verlengde schooldag schilderlessen geef. Ik ben geplaatst in het leslokaal van groep 3, waar de inrichting vooral op cognitief leren is bepaald. Dat werkt voor een kunstzinnige benadering niet echt fijn mee.'*

3.8 Inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	8%	14%	78%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	5%	14%	81%
	Instrumentale muziek	12%	19%	69%
	Zang / vocale muziek	9%	9%	83%
	Dans	9%	6%	85%
	Theater/toneel	4%	12%	84%
	Muziektheater	7%	9%	84%
	Creatief schrijven	6%	19%	75%
	Fotografie/film	8%	8%	84%
	Anders	11%	14%	75%
Geslacht	Vrouw	8%	10%	82%
	Man	9%	19%	72%
Opleiding	HBO artistiek begeleider	6%	20%	73%
	HBO docent	11%	14%	75%
	HBO tot uitvoerend kunstenaar	10%	17%	73%
	MBO	8%	17%	75%
	Vakgerichte opleiding (1- of meerjarig)	17%	11%	72%
	Vakgerichte cursussen	9%	11%	80%
	Anders	7%	17%	76%
	Autodidact	10%	0%	90%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	5%	5%	90%
	Personen met een psychische beperking	5%	5%	89%
	Personen uit aandachtswijken	4%	12%	85%
	Vluchtelingen en asielzoekers	5%	16%	79%
	Ouderen	7%	7%	87%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	9%	15%	76%

Tevreden

De ruime meerderheid (78%) van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars. Professionals werkzaam in de discipline beeldend (81%), vrouwen (82%), en degenen die werken voor mensen met een psychische beperking (89%) zijn hier nog vaker tevreden over dan anderen.

- *'Het allerleukste van de workshops die ik geef is het samenwerken met leerlingen die eigenlijk altijd super enthousiast zijn om een animatie te maken. De reacties tijdens en na de les zijn super. Ze zien het niet als 'werken' en gaan op in het verzinnen en maken. Terwijl ze ondertussen stiekem erg veel leren. Dat lijkt mij de beste en mooiste manier van leren, zonder dat je het door hebt en ergens heel erg in op kunnen gaan dat je de tijd vergeet.'*
- *'Ik word soms verlegen van alle lof, mijn leerlingen zijn enthousiast en zetten zich in.'*
- *'Mijn studenten geven goede feedback en in het geval van mijn werk met mensen met dementie is de mooiste waardering die je kunt krijgen een stralende lach die verschijnt op iemands gezicht als ik muziek met diegene maak.'*
- *'Ze komen graag naar mijn lessen, de ouders zijn ook heel betrokken en we kunnen samen veel plezier hebben om muziek te maken.'*
- *'Zonder de inzet, betrokkenheid en trots van de spelers met wie ik (buiten de toneelacademie) werk in wijken, zou ik dit enerverende werk niet volhouden.'*

Ontevreden

Slechts een kleine groep kunstprofessionals (8%) is ontevreden over de inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars. Dit zijn vaker de professionals werkzaam op het gebied van instrumentale muziek (12%), degenen die een hbo-opleiding tot uitvoerend kunstenaar hebben gevolgd (10%), mannen (9%) en professionals die niet specifiek voor een bepaalde aandachtsgroep werken (personen met een psychische of lichamelijke beperking, mensen uit aandachtswijken, vluchtelingen en asielzoekers; 9%). De muziekdocenten geven aan dat leerlingen te weinig oefenen.

- *'Veel leerlingen zijn enthousiast en doen goed mee maar in grote groepen zitten altijd een aantal kinderen, die niet mee willen doen of soms ook gedragsstoornissen hebben en daarom de sfeer in de hele groep onderuit halen.'*
- *'Volwassenen erg leuk. Pubers ongelooflijk zwaar.'*
- *'Mensen hebben over het algemeen weinig tijd om te studeren en daardoor blijven resultaten soms achter.'*

3.9 Mate waarin het artistieke vakmanschap kan worden benut in het werk

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	9%	14%	77%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	6%	17%	77%
	Instrumentale muziek	13%	13%	74%
	Zang / vocale muziek	11%	15%	74%
	Dans	9%	3%	88%
	Theater/toneel	17%	10%	73%
	Muziektheater	11%	9%	80%
	Creatief schrijven	20%	0%	80%
	Fotografie/film	8%	8%	84%
	Anders	6%	14%	81%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	5%	0%	95%
	Personen met een psychische beperking	11%	0%	89%
	Personen uit aandachtswijken	16%	8%	76%
	Vluchtelingen en asielzoekers	16%	5%	79%
	Ouderen	3%	3%	93%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	9%	16%	75%

Tevreden

De overgrote meerderheid (77%) van kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de mate waarin zij hun artistieke vakmanschap in het werk kunnen benutten. Degenen die werken voor ouderen (93%) zijn hierover vaker tevreden, dan anderen. De tevredenheid komt vooral voort uit het feit dat deze professionals dit zelf in de hand hebben. De vrijheid om vanuit hun artistieke vakmanschap te werken, en zo zelf invulling te geven aan het werk, wordt veelvuldig genoemd en erg gewaardeerd.

- *'Als docent edelsmeden en emailleren moet ik al mijn vakmanschap inzetten om mijn cursisten optimaal te begeleiden. Anders kunnen cursisten niet verder werken. Tijdens deze lessen moet ik veel improviseren en creatieve oplossingen voor problemen bedenken. Dat hoort bij het vak.'*
- *'De vrijheid die ik per project heb daarin een eigen en creatieve thema en invulling aan te geven.'*
- *'De vrijheid waarin mijn opdrachtgevers mijn vakmanschap vertrouwen en de inhoud en uitvoering aan mij over laten is voor mij zeer waardevol.'*
- *'Ik geefles aan verschillende niveaus en verschillende doelgroepen. Ik kan breed mijn kennis en vakmanschap inzetten.'*
- *'Ik kan mezelf ontplooiën en werken met wat de academie en de ervaring me heeft geleerd.'*

Ontevreden

Slechts 9% van de kunstprofessionals is (zeer) ontevreden over de mate waarin zij hun artistieke vakmanschap in het werk in kunnen zetten. Dit zijn vaker professionals die werken in de instrumentale muziek (13%), dan die in andere disciplines. De redenen voor deze ontevredenheid zijn soms persoonlijk (bijv. fysieke beperkingen) maar vaker noemt men dat het werk niet uitdagend is omdat het niveau van leerlingen of deelnemers niet hoog is.

- *'Ben opgeleid om op hoog niveau les te geven aan getalenteerde supergemotiveerde hard werkende leerlingen. De realiteit is anders ...'*
- *'Ik ben uit noodzaak het meeste van mijn tijd kwijt aan administratie, logistiek, of bureaucratie, en veel te weinig met het artistieke.'*
- *'Muziekles geven en koren dirigeren aan amateurs blijft vaak steken in het aanleren van basale vaardigheden.'*
- *'Het niveau van de lessen is aanzienlijk gedaald in de loop van mijn 37 jarige carrière.'*

3.10 Mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	14%	31%	55%
Huidige arbeidssituatie	Buitenschools docent	15%	39%	46%
	Artistiek begeleider	0%	20%	80%
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	19%	26%	55%
	Overig	7%	13%	80%
Type huishouden	Eenpersoonshuishouden	26%	31%	43%
	Meerpersoonshuishouden met kinderen	9%	31%	60%
	Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	14%	30%	56%

Tevreden

Meer dan de helft (55%) van de kunstprofessionals is tevreden over de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap. De artistiek begeleiders (80%) en de professionals die een meerpersoonshuishouden met kinderen vormen (60%) zijn hierover vaker tevreden dan anderen. Ook wat dit werkkenmerk betreft worden het 'eigen baas zijn', de vrijheid en autonomie gewaardeerd. Ondernemerschap wordt door kunstprofessionals die hier tevreden over zijn ook gezien als manier om hun creativiteit in te zetten.

- *'De hoeveelheid opdrachten die je krijgt is erg afhankelijk van je eigen netwerk en het opbouwen van je netwerk. Je hebt daar zelf grip en regie over.'*
- *'De zelfstandigheid dwingt je inventief en creatief te zijn en te denken.'*
- *'Eigenlijk niet, alleen als er te weinig leerlingen zijn en uren in te vullen. Het is wel zo dat ik ideeën altijd kwijt kan in de organisatie en er dan ook echt geluisterd wordt/iets mee gedaan wordt.'*

- *'Ik hou van de vrijheid om mijn eigen projecten naar eigen inzicht in te vullen. Ondernemer zijn is niet mijn lust en mijn leven, houd niet van de zakelijke kant ervan, het is de vrijheid die mij aanspreekt.'*
- *'Ik denk dat het belangrijk is om als ondernemer te denken en werken. Dat vraagt soms meer van mijn tijd en inzet maar levert ook weer nieuwe opdrachten op.'*

Ontevreden

Een kleine groep kunstprofessionals (14%) is ontevreden over de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap. De buitenschoolse docenten (15%) en de professionals die zowel buitenschools docent als artistiek begeleider zijn (19%), en de mensen die een eenpersoonshuishouden vormen (26%) zijn over dit werkkenmerk vaker ontevreden dan andere. Zij wijzen vooral op een disbalans tussen ondernemerschap (de zakelijke kant van het werk) en de inhoudelijke en artistieke kant van het werk. Ook noemen sommigen het 'gedwongen' ondernemerschap terwijl ze ondernemen niet leuk vinden of denken dit niet goed te kunnen.

- *'Als zelfstandig ondernemer ben je veel tijd kwijt om jezelf op de markt te zetten, dit gaat ten koste van de tijd voor creatieve ideeën en de ontwikkeling daarvan, of het een of het ander kiezen.'*
- *'De balans tussen echte zelfstandigheid en je toch moeten voegen naar een werkgever is lastig. Wel de lasten niet de lusten.'*
- *'Er gaat té veel tijd zitten in administratie, acquisitie, subsidieaanvragen, etc. Liever besteed ik deze tijd aan declarabele uren en aan mijn leerlingen, orkesten en cliënten.'*
- *'Ik ben dansdocent en hou niet zo van ondernemen. Ik zou meer willen weten en kunnen over goede PR.'*

3.11 Uitwisselingsmogelijkheden met collega's

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	24%	36%	40%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	29%	43%	28%
	Instrumentale muziek	23%	34%	43%
	Zang / vocale muziek	25%	32%	43%
	Dans	13%	25%	63%
	Theater/toneel	25%	27%	48%
	Muziektheater	27%	27%	47%
	Creatief schrijven	20%	33%	47%
	Fotografie/film	25%	29%	46%
	Anders	29%	46%	26%
Belangrijkste inkomstenbron (indien ook andere werkzaamheden naast werk als kunstprofessional)	Mijn werk als kunstprofessional	15%	36%	49%
	Mijn andere werkzaamheden	32%	42%	26%
	Inkomsten uit beide werkzaamheden zijn (ongeveer) gelijkwaardig	27%	35%	38%

Tevreden

40% van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de uitwisselingsmogelijkheden met collega's. De dansprofessionals (63%) en degenen voor wie het werk als kunstprofessional de belangrijkste inkomstenbron is naast ander werk (49%), zijn vaker (zeer) tevreden over deze mogelijkheden, dan andere kunstprofessionals. De respondenten die tevreden zijn over de uitwisselingsmogelijkheden geven bijvoorbeeld aan dat ze lid zijn van een netwerk of vereniging, een gebouw delen met collega's met wie ze uit kunnen wisselen, of dat uitwisseling wordt gefaciliteerd door de organisatie waarvoor ze werken.

- *'Als lid van de ESTA [European String Teachers Association] krijg je 4x per jaar een vakblad en ongelooflijk veel aanbod aan cursussen, workshops, congressen enz. aangeboden.'*
- *'Wij hebben met een aantal docenten overleg over wie wanneer instuiven draait, welke dansen we gaan aanleren binnen onze groepen, en uitwisseling van dansen.'*
- *'Je kunt altijd met collega's uitwisselen als je binnen een instituut werkt, wat een van de voornaamste redenen is om dit te doen (liever dan alles alleen/thuis).'*
- *'Door het lesgeven in een collectief heb ik voldoende mogelijkheden om contact te onderhouden met vakgenoten.'*
- *'Ben werkzaam in een gebouw met meerdere kunstenaars van verschillende disciplines en zo kunnen we veel uitwisselen.'*

Ontevreden

Een kwart (24%) van de kunstprofessionals is ontevreden over de uitwisselingsmogelijkheden met collega's. Bij degenen voor wie het werk als kunstprofessional niet de belangrijkste inkomstenbron is (32%), zien we deze ontevredenheid in verhouding vaker. De respondenten die ontevreden zijn over de uitwisselingsmogelijkheden geven vooral aan dat er geen collega's zijn om mee uit te wisselen, of dat collega's geen belangstelling hebben vanwege onderlinge concurrentie. Ook tijdgebrek wordt vaak genoemd.

- *'Er zijn weinig collega's in mijn naaste omgeving en we komen elkaar niet zo snel tegen. Er is geen tijd/ruimte om elkaar te ontmoeten (iedereen is altijd aan het werk).'*
- *'In de beeldende kunst is er veel sprake van concurrentie in het vakgebied. Collega's zijn er niet gebrand op om zaken uit te wisselen.'*
- *'Als je met collega's bent die het allemaal maar goed vinden heeft uitwisseling geen enkel nut. Ik heb voor 70% uitgebluste collega's.'*
- *'Dirigent zijn is een eenzaam beroep, want je komt zelden collega's tegen waarmee je kunt uitwisselen over het vak.'*
- *'Er is weinig tijd en gelegenheid hiertoe. Wanneer ik uit wil wisselen of een scholing wil volgen, moet ik dat voornamelijk zelf in mijn eigen tijd organiseren (en hopen dat een ander daar tijd en behoefte aan heeft). De georganiseerde gelegenheden vinden vaak plaats onder mijn werktijden.'*

3.12 Reistijd

		(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden
	Totaal	16%	28%	56%
Type kunstprofessional	Buitenschools docent	21%	27%	52%
	Artistiek begeleider	9%	25%	66%
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	15%	32%	53%
	Overig	8%	8%	83%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	13%	29%	58%
	Instrumentale muziek	19%	28%	54%
	Zang / vocale muziek	18%	29%	52%
	Dans	13%	20%	67%
	Theater/toneel	28%	26%	47%
	Muziektheater	24%	29%	48%
	Creatief schrijven	50%	14%	36%
	Fotografie/film	17%	17%	65%
Anders	13%	31%	56%	

Tevreden

De meerderheid (56%) van de kunstprofessionals is (zeer) tevreden over de reistijd van en naar de werkplek(ken). We zien geen specifieke typen professionals die hier in verhouding significant tevredener over zijn dan andere - de provincie waarin men werkzaam is legt dus ook geen gewicht in de schaal. In de toelichting geven de respondenten aan dat de reistijd goed te doen is, omdat ze dichtbij het werk wonen, of het werk vanuit huis doen.

- *'Voor deze werkzaamheden hoef ik niet bijzonder ver te reizen.'*
- *'Binnen het half uur op het werk, ideaal dus.'*
- *'Ik geef in mijn eigen huis les.'*

Ontevreden

Van de kunstprofessionals is 16% (zeer) ontevreden over de reistijd. Buitenschoolse docenten (21%) (en ook in combinatie met het vak van artistiek begeleider (15%)) zijn minder vaak tevreden over de reistijd, evenals de professionals in theater/toneel (28%) en creatief schrijven (50%). De respondenten die ontevreden zijn over de reistijd geven aan dat deze te lang is (ook in verhouding tot de daadwerkelijke 'werk'-tijd) en vaak niet wordt vergoed.

- *'Ik werk in drie verschillende steden om voldoende inkomen en opdrachten te hebben en spendeer dus veel tijd in het ov.'*
- *'Ik rij gem. 38000km per jaar. Dit mag van mij wel een stuk minder.. en dit heeft te maken met de "werkgelegenheid" in de buurt.'*
- *'Mijn totale wekelijkse reistijd staat momenteel 1:1 met de les/repetitietijd. Er zijn periodes dat de reistijd zelfs beduidend meer is dat de les/repeteer tijd.'*
- *'Ik vindt de reistijd geen probleem, maar wel dat de reisen niet betaald worden.'*

3.13 De tevredenheid over het werk in het algemeen

		Rapportcijfer
	Totaal	7,4
Type kunstprofessional	Buitenschools docent	7,3
	Artistiek begeleider	7,7
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	7,4
	Overig	8,0
Andere werkzaamheden naast werk als kunstprofessional	Geen andere werkzaamheden naast werk als kunstprofessional	7,6
	Wel andere werkzaamheden naast werk als kunstprofessional	7,1

Gevraagd om de tevredenheid over het werk in het algemeen met een rapportcijfer (van 1 tot 10) te beoordelen, geven kunstprofessionals hun vak gemiddeld een 7.4 (ruim voldoende). De buitenschools docenten waarderen hun tevredenheid over het werk significant lager (7.3) dan de artistiek begeleiders (7.7) en degenen met een gecombineerde praktijk (7.4). Degenen voor wie het werk als kunstprofessional de enige baan is, zijn significant meer tevreden (7.6) dan de professionals die er ander werk naast doen (7.1). Andere factoren, zoals discipline, huidige arbeidssituatie of provincie waar men werkzaam is leggen geen gewicht in de schaal.

Een stapsgewijs uitgevoerde meervoudige regressieanalyse werd gebruikt om het effect te testen van de werkkenmerkvariabelen op de algemene tevredenheid over het werk. Het regressiemodel met de algemene tevredenheid als afhankelijke variabele en de tevredenheid over inkomsten, werkzekerheid, mate van ondernemerschap, maatschappelijke waardering, benutting van artistieke vakmanschap en het uitvoeren van andere werkzaamheden als onafhankelijke variabelen is significant, $F(6,309) = 27,70$, $p < 0.001$, $R^2 = .337$. De variabelen tevredenheid over de inkomsten ($b^* = 0.20$), de werkzekerheid ($b^* = 0.18$), en de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap ($b^* = 0.20$) hebben het sterkste effect op de algemene tevredenheid. De variabelen tevredenheid over de maatschappelijke waardering ($b^* = 0.12$), de mate waarin het artistieke vakmanschap kan worden benut ($b^* = 0.14$), en of de kunstprofessional ook andere werkzaamheden uitvoert hebben een klein effect ($b^* = -.1$). Deze laatste factor - andere werkzaamheden - heeft een negatieve relatie met de algemene tevredenheid, wat betekent dat hoe meer een kunstprofessional ander werk nodig heeft om van rond te komen, des te lager de algemene tevredenheid over het werk als kunstprofessional. De andere vier factoren hebben een positieve relatie met de algemene tevredenheid: dus hoe tevredener over de inkomsten, werkzekerheid en de mate waarin om ondernemerschap wordt gevraagd, hoe hoger de algemene tevredenheid over het werk.

3.14 De verwachte ontwikkeling van de algemene tevredenheid over het werk

		Neemt (sterk) af	Blijft gelijk	Neemt (sterk) toe
	Verwachte ontwikkeling algemene tevredenheid werk	21%	49%	30%
Huidige arbeidssituatie	Loondienst	23%	45%	32%
	Zelfstandige	21%	50%	29%
	Combi Loondienst / zelfstandige	24%	44%	33%
	Vrijwilliger / anders	0%	86%	14%
Werkt voor specifieke doelgroep(en)	Personen met een lichamelijke beperking	20%	47%	33%
	Personen met een psychische beperking	21%	43%	36%
	Personen uit aandachtswijken	30%	17%	52%
	Vluchtelingen en asielzoekers	18%	18%	65%
	Ouderen	20%	44%	36%
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	21%	51%	28%
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	19%	35%	46%
	41 - 55 jaar	18%	46%	35%
	56 - 66 jaar	27%	61%	12%
	Ouder dan 66 jaar	7%	57%	36%

De helft van de kunstprofessionals verwacht dat de algemene tevredenheid over het werk de komende jaren gelijk blijft. Krap een derde verwacht dat die toeneemt, en een vijfde dat die afneemt.

Zelfstandigen verwachten vaker dat hun algemene tevredenheid zal toenemen, professionals in loondienst verwachten juist vaker dat die (sterk) af zal nemen. Professionals die voor mensen in aandachtswijken, vluchtelingen of asielzoekers werken, zijn ook optimistisch gestemd. Professionals in de leeftijd 56-66 jaar verwachten vaker dat de algemene tevredenheid af zal nemen, dan die van andere leeftijden.

Degenen die verwachten dat de algemene tevredenheid toeneemt of gelijk blijft, zijn over alle werkkenmerken behalve reistijd significant tevredener dan de kunstprofessionals die verwachten dat de algemene tevredenheid sterk af zal nemen. Ook geven zij hun algemene tevredenheid over het werk een hogere beoordeling (gemiddeld 7.7 voor beide groepen) dan degenen die verwachten dat hun algemene tevredenheid af zal nemen (gemiddeld 6.3).

3.15 De overweging om te stoppen met het werk als kunstprofessional

		Ja	Nee
	Overweegt weleens om te stoppen met het werk als kunstprofessional	45%	55%
Type activiteit	Beeldende activiteiten	53%	48%
	Instrumentale muziek	40%	60%
	Zang / vocale muziek	33%	67%
	Dans	42%	58%
	Theater/toneel	49%	51%
	Muziektheater	48%	52%
	Creatief schrijven	36%	64%
	Fotografie/film	48%	52%
	Anders	41%	59%
Voorkeur arbeidssituatie	Als zelfstandige/freelancer	32%	68%
	In loondienst	59%	41%
	Een combinatie van loondienst en zelfstandige/freelancer	51%	49%
	Geen voorkeur	31%	69%
Geslacht	Vrouw	51%	49%
	Man	36%	64%

Hoewel de algemene tevredenheid over het werk als ruim voldoende wordt gewaardeerd, en de meerderheid verwacht dat die gelijk blijft of toeneemt, overweegt 45% van de kunstprofessionals weleens om te stoppen met dit werk. Veruit de meeste respondenten die overwegen te stoppen geven hiervoor als reden dat het werk te weinig inkomsten oplevert - ook in verhouding tot de tijd die het vraagt. Vervolgens worden de ongunstige werktijden en zware werkbelasting het vaakst genoemd, gevolgd door de onzekerheid of er in de toekomst voldoende werk is.

Professionals op het gebied van zang/vocale muziek overwegen significant minder vaak om te stoppen (33% overweegt dit wel eens), dan die in andere disciplines. Professionals die verwachten dat de algemene tevredenheid over het werk zal afnemen, overwegen vaker om te stoppen dan anderen. Ook voorkeur voor arbeidssituatie legt gewicht in de schaal: degenen die bij voorkeur als zelfstandige willen werken, of geen voorkeur hebben, overwegen minder vaak om te stoppen, dan degenen die het liefst (ook) in loondienst willen werken. Tot slot zien we ook significante verschillen tussen mannen en vrouwen: van de vrouwen overweegt ruim de helft (51%) weleens om te stoppen, van de mannen slechts 36%.

We gebruikten een logistische regressieanalyse om vast te stellen of er verklarende variabelen zijn voor de dichotome variabele 'overwegen om te stoppen'. Het model met de tevredenheid over inkomsten, over reistijd en de verwachte ontwikkeling van de tevredenheid als verklarende variabelen is significant ($R^2_{Nagelkerke} = 0.29$; $p < 0.001$). Deze analyse bevestigt de invloed

van inkomsten op de overweging om te stoppen ($b^* = -.64$), maar wijst daarnaast dus twee andere variabelen aan die die overweging beïnvloeden: de verwachte ontwikkeling over de algemene tevredenheid van het werk als kunstprofessional ($b^* = -.74$) en de tevredenheid over de reistijd ($b^* = -.42$). Opvallend is dat de tevredenheid over de reistijd dus niet van invloed is op de algemene tevredenheid over het werk, maar wel op de overweging ermee te stoppen.

3.16 Voorkeur voor arbeidssituatie

	Loondienst	Zelfstandige	Combinatie loondienst/zelfstandige	Vrijwilliger/anders	Geen voorkeur:
Huidige arbeidssituatie	8%	71%	18%	2%	
Voorkeur arbeidssituatie	14%	33%	47%		6%

De meerderheid van de kunstprofessionals (71%) werkt momenteel als zelfstandige. Slechts een derde van de totale groep zou ook het liefst als zelfstandige willen werken. De voorkeur gaat uit naar een combinatie werken in loondienst en als zelfstandige: momenteel doet 18% dit, maar bijna de helft van de kunstprofessionals ziet die arbeidssituatie als ideaal.

De kunstprofessionals die in verhouding ontevredener zijn over hun inkomsten, de maatschappelijke waardering, werkzekerheid, werkbelasting en de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap hebben eerder een voorkeur voor werken in loondienst of als combinatie van zelfstandige/in loondienst. De kunstprofessionals die graag alleen in loondienst willen werken, zijn minder tevreden over hun werk in het algemeen (6.9); degenen die het liefst als zelfstandige willen werken of geen voorkeur hebben, zijn juist significant tevredener over hun werk (7.7 respectievelijk 8.1).

3.17 Andere aspecten waarover kunstprofessionals hun tevredenheid en ontevredenheid wilden uiten

We vroegen respondenten of er, naast de gegeven werkkenmerken, andere aspecten van het werk zijn waarover ze hun tevredenheid of ontevredenheid willen uiten. Wat de tevredenheid betreft, werd één kenmerk dat nog niet in het rijtje met werkkenmerken was opgenomen door meer dan 20 respondenten genoemd: de vrijheid en autonomie die zij in het werk ervaren. Eveneens kwamen er nog aspecten naar voren waarover men ontevreden is die raken aan de huidige infrastructuur. Kunstprofessionals noemen hierbij onder andere de concurrentie met gesubsidieerde instellingen, het feit dat subsidies voor projecten meestal incidenteel zijn, het ingewikkelde gegeven dat elke gemeente ander beleid voert en er weinig landelijke regie is, dat wetgeving tekort schiet en het beroep niet beschermd is.

3.18 Totaalbeeld: de werkkenmerken op een rij

	(zeer) Ontevreden	Neutraal	(zeer) Tevreden	Gemiddelde score (1-5)
Inzet en waardering leerlingen/beoefenaars	8%	14%	78%	4,0
Benutten artistieke vakmanschap in werk	9%	14%	77%	3,9
Werkplek	11%	21%	68%	3,8
Reistijd	16%	28%	56%	3,5
Mate waarin werk vraagt om ondernemerschap	14%	31%	55%	3,5
Samenwerking met andere kunstprofessionals	17%	30%	54%	3,5
Werktijden en -belasting	31%	26%	43%	3,2
Maatschappelijke waardering	35%	22%	43%	3,1
Uitwisselingsmogelijkheden met collega's	24%	36%	40%	3,0
Mogelijkheden tot scholing en ondersteuning	29%	37%	34%	3,0
Inkomsten	46%	23%	30%	2,7
Werkzekerheid	53%	19%	28%	2,6

Bovenstaande tabel toont de werkkenmerken in rangschikking van die waarover de meeste kunstprofessionals tevreden zijn tot die waarover de meeste ontevreden zijn. Driekwart tot een ruime helft van de kunstprofessionals is tevreden over de inzet en waardering van leerlingen, de mate waarin hun artistieke vakmanschap kan worden benut, de werkplek, reistijd, de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap en de samenwerking met andere kunstprofessionals. Slechts een klein groepje is hier niet tevreden over. Autonomie en vrijheid vormen een overig werkkenmerk waarover kunstprofessionals hun tevredenheid uitten.

Zo'n 40% tot 50% van de kunstprofessionals - minder dan de helft - is tevreden over de werktijden en -belasting, de maatschappelijke waardering en de uitwisselingsmogelijkheden met collega's. Van deze kenmerken zijn de kunstprofessionals het vaakst ontevreden over de maatschappelijke waardering voor hun vak.

Er zijn drie werkkenmerken waarover slechts een derde van de kunstprofessionals tevreden is: de mogelijkheden tot scholing en ondersteuning, de inkomsten en werkzekerheid. Over inkomsten en werkzekerheid is de helft van de respondenten expliciet (zeer) ontevreden. De huidige infrastructuur is een overig werkkenmerk waarover kunstprofessionals hun ontevredenheid uitten.

Met een factoranalyse zijn voor de 12 werkkenmerken drie achterliggende variabelen (factoren) geïdentificeerd. De eerste factor heeft betrekking op de werkkenmerken inkomen, werkzekerheid, werktijden en -belasting, mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap, en reistijd. Dit zijn werkkenmerken die te maken hebben met de meer zakelijke aspecten van het werk. De werkkenmerken mogelijkheden tot scholing en ondersteuning, samenwerking met andere kunstprofessionals en uitwisselingsmogelijkheden met collega's behelzen de tweede factor en zijn de (inter-)professionele werkkenmerken. De laatste factor heeft betrekking op de

inhoudelijke werkkenmerken: inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars en de mate waarin het artistieke vakmanschap kan worden benut in het werk.

De kunstprofessionals zijn over de inhoudelijke werkkenmerken het meest tevreden. Op een schaal van 1 tot 5 is de gemiddelde score 3,7. De tevredenheid over de (inter)professionele werkkenmerken ligt lager met een gemiddelde van 3,2. Met een gemiddelde van 3,1 zijn ze het minst tevreden over de zakelijke werkkenmerken.

	Inhoudelijke werkkenmerken	(Inter)professionele werkkenmerken	Zakelijke werkkenmerken
Totaal	3,7	3,2	3,1
Buitenschools docent			3,0
Instrumentale muziek	3,5		
Dans		3,6	3,3
Hbo-opleiding tot uitvoerend kunstenaar	3,5		3,0
Vakgerichte cursussen			3,0
Loondienst		3,4	
Zelfstandige met personeel		3,7	
Zelfstandige in een collectief			2,9
Werkt voor personen met een lichamelijke beperking		3,6	
Werkt voor ouderen	4,0	3,5	
Werkt niet voor specifieke doelgroepen	3,6		
41 tot 55 jaar			2,9
Ouder dan 66 jaar			3,5

4 Beschouwing

Het gemiddelde rapportcijfer van 7,4 geeft aan dat kunstdocenten en artistiek begeleiders in het algemeen tevreden en blij zijn met hun werk. Wel zijn er grote verschillen in de mate van tevredenheid over de verschillende werkkenmerken. Het merendeel is tevreden over de werkkenmerken die te maken hebben met de directe inhoud van het vak: de inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars en de mate waarin men het artistieke vakmanschap kan benutten in het werk. Over de werkkenmerken met betrekking tot (inter-)professionaliteit is men wat minder tevreden, maar is de groep tevredenen wel groter dan de ontevredenen. Bij de werkkenmerken die raken aan de zakelijke kant van het beroep, zoals het inkomen en de werkzekerheid, is de groep die hier ontevreden over is aanzienlijk groter dan de tevredenen. Dat de ontevredenheid over de zakelijke werkkenmerken veel respondenten hoog zit, zien we ook terug bij de antwoorden op de open vraag naar overige aspecten waarover men ontevreden is. Daar zijn een laag inkomen en weinig werkzekerheid wederom de belangrijkste genoemde werkkenmerken waarover men ontevreden is.

4.1 Gevolgen ontevredenheid over zakelijke werkkenmerken

De ontevredenheid over de zakelijke werkkenmerken is een bedreiging voor de aantrekkelijkheid en duurzaamheid van het beroep. Uit de regressieanalyse blijkt dat de tevredenheid over de zakelijke werkkenmerken het sterkst van invloed is op de algemene tevredenheid. Dat het lage inkomen en de ontevredenheid daarover ook een directe en acute bedreiging vormen voor de duurzaamheid, laat de logistische regressieanalyse met 'overwegen om te stoppen' als afhankelijke variabele zien. De tevredenheid over het inkomen behoort tot de werkkenmerken die het sterkst van invloed zijn op de overweging om te stoppen. De respondenten die overwegen om te stoppen geven als belangrijkste reden dat het werk te weinig inkomsten oplevert, gevolgd door redenen die wijzen op de andere zakelijke werkkenmerken als ongunstige werktijden, zware werkbelasting en werkzekerheid.

De hoogte van het inkomen en de mate van werkzekerheid hebben bij sommige respondenten ook effect op de tevredenheid over de niet-zakelijke werkkenmerken. Met name bij de (inter-)professionele werkkenmerken verklaren respondenten hun ontevredenheid soms door een gebrek aan financiële middelen. Zo is het scholingsaanbod voor sommigen eenvoudigweg te duur. Ook bij het opzoeken en organiseren van samenwerking en uitwisseling speelt het probleem dat het in eigen tijd moet en dus geld kost. En de gebrekkige werkzekerheid staat ook samenwerking en uitwisseling in de weg. Volgens respondenten die ontevreden zijn over samenwerking en uitwisselingsmogelijkheden is er sprake van een dusdanige concurrentie dat velen niet bereid zijn om hun kennis te delen. Het zeker stellen van voldoende werk en inkomen belet zodoende de professionalisering.

4.2 Invloed op arbeidstevredenheid

In welke mate is de arbeidstevredenheid te beïnvloeden? De kunstprofessionals geven aan veel invloed te hebben op de inhoudelijke werkkenmerken. Zij zijn juist tevreden vanwege de grote vrijheid en autonomie om de inhoud van hun werk zo vorm te geven als zij zelf willen. Op de werkkenmerken die gaan over (inter-)professioneel werken hebben de professionals als vanzelf

minder invloed, omdat zij daarbij ook afhankelijk zijn van andere professionals of van geschikt aanbod voor scholing en ondersteuning. Toch hebben zij daar wel degelijk invloed op. Zo lichten veel professionals hun tevredenheid over samenwerking en uitwisseling toe met het goede netwerk dat ze zelfstandig hebben weten op te bouwen. Degenen die er ontevreden over zijn wijzen op factoren waar ze geen of minder invloed op hebben, zoals het ontbreken van geschikt aanbod, financiële middelen of de terughoudendheid van collega's – vanwege concurrentie – om samen te werken of uit te wisselen. Hier ligt dus een taak voor ondersteunende partijen om dit aanbod te realiseren of beter toegankelijk te maken en om professionals te ondersteunen bij het in contact komen met collega's. Respondenten uit regio's of disciplines waarin dit gebeurt, noemen en waarderen deze mogelijkheden. Op deze manier kan de arbeidstevredenheid van de kunstdocenten en artistiek begeleiders vergroot worden. Dit geldt extra sterk voor docenten en artistiek begeleiders die actief zijn met theater en toneel, want zij zijn significant ontevredener over deze werkkenmerken.

De invloed op de zakelijke kenmerken van het werk wordt als klein ervaren. Het idee is weliswaar dat je door goed ondernemerschap (dat geldt voor zowel zzp'ers als professionals in loondienst) positieve invloed uit kunt oefenen op de werkzekerheid en het inkomen. Maar doet dat wel opgang voor hoe de markt van kunsteducatie en cultuurparticipatie functioneert? In ieder geval is het merendeel van de respondenten niet ontevreden over de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap. Slechts een enkeling geeft aan dat het ondernemerschap niet bij hem of haar past. Bovendien is het aandeel respondenten dat ontevreden is over inkomen en werkzekerheid zo groot dat men zich kan afvragen of het hier allemaal om slechte ondernemers gaat. De toelichting van de respondenten bij hun ontevredenheid over de zakelijke werkkenmerken wijst eerder op een systemisch probleem van de markt dan op gebrekkig ondernemerschap. Het belangrijkste probleem waar respondenten op wijzen is de geringe betalingsbereidheid bij leerlingen en beoefenaars. Klanten en opdrachtgevers zijn niet bereid het bedrag te betalen dat volgens de kunstprofessionals recht doet aan de geïnvesteerde tijd. Reiskosten, voorbereiding en studie worden veelal niet vergoed. Ook worden overaanbod (met name van gepensioneerden en vrijwilligers) en verstoorde marktwerking door subsidies als belangrijke problemen genoemd. Wanneer kunstdocenten of artistiek begeleiders wel meer zouden vragen, prijzen ze zich uit de markt. Het uurtarief heeft een plafond bereikt dat vooralsnog niet doorbroken wordt. Een plafond dat volgens respondenten bovendien al heel lang op hetzelfde niveau ligt.

4.3 Leeftijd

Met name voor de groep kunstprofessionals in de leeftijd tussen 41 en 55 jaar is dit plafond problematisch. Zij zijn significant ontevredener over het inkomen en andere zakelijke werkkenmerken, mogelijk omdat ze betere tijden gekend hebben of omdat in deze fase van het leven de woon- en leefkosten het hoogst liggen. Dit verklaart mogelijk ook het feit dat 66-plusser significant tevredener zijn over de zakelijke kenmerken. Zij geven ook aan dat de urgentie minder groot is, aangezien de inkomsten uit hun werk bovenop de AOW of het pensioen komt. Tegelijkertijd worden zij door jongere collega's gezien als een van de oorzaken van het relatief lage uurtarief.

4.4 Het werken met groepen

Een van de weinige mogelijkheden om het plafond van de uurprijs te doorbreken lijkt het werken met en voor groepen. Artistiek begeleiders zijn significant meer tevreden dan kunstdocenten over de zakelijke werkkenmerken, in het bijzonder werkzekerheid, werktijden en werkbelasting, en de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap. Omdat zij veelal werken met en voor verenigingen, clubs of groepen zijn zij vaak voor langere tijd verzekerd van werk en hoeven zij minder aan acquisitie te doen. Kunstdocenten werken op hun beurt vooral met individuen, waarvan nooit zeker is hoe lang ze blijven en waardoor voortdurende acquisitie nodig is om het leerlingenbestand op peil te houden. Ook heeft het uitvallen van een individuele leerling bij een kunstdocent grotere financiële gevolgen dan het uitvallen van een lid van een vereniging: in het eerste geval zijn die gevolgen voor de docent, in het tweede voor de groep.

Kunstdocenten zijn dan ook significant ontevredener over de mate waarin het werk vraagt om ondernemerschap. Misschien is het niet toevallig dat de dansdocenten hierop een uitzondering zijn. Zij zijn significant tevredener over een groot aantal werkkenmerken. Ook zij werken met groepen, waardoor ze een hoger uurtarief kunnen vragen. Zo kan het prijsplafond doorbroken worden.

4.5 Disbalans tussen huidige en gewenste arbeidssituatie

Er zijn geen significante verschillen in de arbeidstevredenheid tussen de respondenten in loondienst en de respondenten die als zelfstandige hun werk doen. Wel is het aandeel professionals in loondienst dat ontevreden is over hun inkomen en werkzekerheid een paar procentpunten hoger dan het aandeel zzp'ers dat hierover ontevreden is. Dat zij ook ontevreden zijn over werkzekerheid komt omdat bij sommige van hen het loon afhankelijk is van het aantal leerlingen dat zij toebedeeld krijgen. En de ontevredenheid wordt daarnaast veroorzaakt door de voortdurende dreiging van ontslag door een volgende bezuiniging, reorganisatie of faillissement. Het enige werkkenmerk waar kunstdocenten in loondienst significant tevredener over zijn dan zzp'ers is de mogelijkheid die zij hebben voor scholing of ondersteuning.

Ondanks dat we geen significante verschillen zien in de arbeidstevredenheid tussen kunstprofessionals in loondienst en zzp'ers, lijken de kunstprofessionals wel verschillende verwachtingen te hebben over de invloed van beide arbeidssituaties op de arbeidstevredenheid. Bijna driekwart van de respondenten is momenteel geheel werkzaam als zelfstandige, maar deze arbeidssituatie heeft maar van 30% de voorkeur. Er is dus een disbalans tussen de huidige en de gewenste arbeidssituatie. Het is niet zo dat veel kunstprofessionals volledig in loondienst willen werken. Het is juist de combinatie van loondienst en zelfstandige die de voorkeur heeft van bijna de helft van de respondenten. Deze voorkeur hangt samen met de mate van tevredenheid over de zakelijke werkkenmerken. De kunstprofessionals met deze voorkeur zijn significant meer ontevreden over de zakelijke werkkenmerken. De voorkeur voor een combinatie van werken in loondienst en als zelfstandige zou dan de problemen die de zelfstandige kunstprofessionals ervaren op de markt moeten wegnemen en tegelijkertijd de gewaardeerde vrijheid en autonomie (gedeeltelijk) moeten behouden. Maar het is de vraag of dit ook zo werkt. Dit onderzoek laat in ieder geval zien dat de kunstprofessionals die (gedeeltelijk) in loondienst werken niet significant meer tevreden zijn over hun werk dan de zelfstandige kunstprofessional.

Tot slot

De ontevredenheid over inkomen en werkzekerheid wordt vaak gecompenseerd door de hoge tevredenheid over de inhoudelijke kanten van het werk - 'een prachtig vak'. Men is zo tevreden over de inhoud van het werk dat men de geringe inkomsten en het ontbreken van werkzekerheid voor lief neemt. Kunstprofessionals geven ook aan dat ze niet het vak zijn ingegaan om grof geld te verdienen. Maar het is vraag hoe duurzaam deze infrastructuur voor kunsteducatie en cultuurparticipatie is. De falende markt maakt de sector kwetsbaar. En dit probleem wordt steeds urgenter, bijvoorbeeld in het licht van het beleidsprogramma Programma Cultuurparticipatie dat nu door het ministerie van OCW is gestart. Het programma is erop gericht zoveel mogelijk drempels voor actieve cultuurparticipatie weg te nemen, zodat nog meer mensen in hun vrije tijd aan kunst gaan doen. Deze ambitie kan natuurlijk alleen slagen bij de aanwezigheid van een duurzame infrastructuur van kunstdocenten en artistiek begeleiders waar het groeiend aantal amateurkunstenaars terecht kan.

Vanuit de politiek wordt al lange tijd het stimuleren van ondernemerschap als oplossing gepresenteerd voor een gering inkomen en slechte werkzekerheid, maar het is dus de vraag of dat op deze markt soelaas biedt. Omdat inmiddels steeds duidelijker wordt dat dit lang niet altijd werkt voor de culturele sector, doet de politiek en de gesubsidieerde culturele sector tegenwoordig een beroep op *fair practice* van de afnemende partij. Dat kun je natuurlijk heel goed vragen van gesubsidieerde instellingen die werken met kunstenaars, maar hoe dwing je fair practice af bij een markt die wordt gedomineerd door particuliere afnemers? En hoe verhoudt een eerlijker (dus hogere) prijs zich tot beleidsdoelen als het verlagen van drempels en het verhogen van toegankelijkheid zoals het Programma Cultuurparticipatie van OCW dat nastreeft? Dit onderzoek biedt op deze vragen geen direct antwoord, maar stelt ze aan de kaak en geeft inzicht in de factoren die de aantrekkelijkheid van het beroep van kunstdocent en artistiek begeleider beïnvloeden. We hopen beleidsmakers en ondersteunende partijen hiermee handvatten te bieden om een bijdrage te leveren aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van het beroep. Met als uiteindelijk doel een duurzaam en gezond aanbod van kunsteducatie en cultuurparticipatie in de vrije tijd.

Bijlage I - Vragenlijst

Vragenlijst arbeidstevredenheid kunstprofessionals in de buitenschoolse kunsteducatie en cultuurparticipatie

Introductie

Deze vragenlijst is bedoeld voor kunstprofessionals in de buitenschoolse kunsteducatie en cultuurparticipatie. Daarmee bedoelen we professionals:

- die amateurkunstbeoefenaars artistiek leiden of begeleiden, bijvoorbeeld als dirigent van een amateurkoor of -orkest of als regisseur van amateurtoneel.
- die lesgeven in een of andere kunstvorm aan kinderen en volwassenen in hun vrije tijd (buitenschools).
- die participatieve kunstprojecten met en voor bepaalde doelgroepen organiseren en begeleiden zoals ouderen, mensen met een beperking, wijkbewoners, migranten, vluchtelingen.

De vragenlijst gaat over arbeidstevredenheid. Het invullen neemt ongeveer 10 minuten in beslag.

Blok A: Startvragen

A1. Bent u op dit moment werkzaam als kunstprofessional in de kunsteducatie of cultuurparticipatie?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- Ja, ik geef buitenschoolse cursussen, lessen of workshops in kunst
- Ja, ik geef kunstlessen in het primair onderwijs
- Ja, ik geef kunstlessen en/of ckv in het voortgezet onderwijs
- Ja, ik geef kunstlessen in het mbo en/of hbo
- Ja, ik werk als artistiek (bege)leider/maker met amateurs (bijv. als dirigent amateurkoor of amateurorkest, of als regisseur van amateurtoneel, leider van een amateurdansgroep, van een foto- of tekenclub, streetdance- of hiphopgroep, e.d.)
- Ja, ik organiseer en/of begeleid community arts projecten en/of participatieve kunstprojecten met en voor specifieke doelgroepen, zoals jongeren, ouderen, mensen met een beperking, vluchtelingen, buurtbewoners, e.d.
- Ja, anders, nl. _____
- Nee

<< als A1 uitsluitend code 2,3 en/of 4 >> è

U geeft aan uitsluitend kunstlessen binnen het onderwijs te geven, en daarmee behoort u niet tot de doelgroep van dit onderzoek (buitenschoolse kunsteducatie en cultuurparticipatie). De vragenlijst wordt beëindigd. Bedankt voor uw medewerking!

<< als A1 code 8 ('nee') >> è

U behoort niet tot de doelgroep van dit onderzoek. De vragenlijst wordt beëindigd. Bedankt voor uw medewerking!

A2. In welke kunst- of culturele activiteit(en) heeft u het afgelopen jaar les of workshops gegeven, amateurgroepen of individuele amateurs begeleid, of community arts of andere participatieve kunstprojecten georganiseerd of begeleid?

Meerdere antwoorden mogelijk

- Beeldende activiteiten (schilderen, tekenen, graffiti, beeldhouwen, etc.)
- Instrumentale muziek
- Zang / vocale muziek
- Dans (streetdance, klassiek ballet, breakdance, stijldansen, volksdansen, etc.)
- Theater/toneel
- Muziektheater (musical, operette, opera, etc.)
- Creatief schrijven (poëzie, romans, rapteksten, spoken word, etc.)
- Fotografie/film
- Andere kunstzinnige, creatieve of culturele activiteit, namelijk [...]

<< als A2 code 3 >>

A3. Betreft het klassieke en/of moderne/lichte vormen van vocale muziek?

- Klassiek/traditioneel
- Modern/licht
- Zowel klassiek/traditioneel als modern/licht
- Weet niet

Blok B: Tevredenheid

B1. Hoe tevreden bent u over onderstaande aspecten van uw werk als kunstprofessional?

5-puntsschaal: zeer ontevreden – ontevreden – neutraal – tevreden – zeer tevreden – niet van toepassing

<< randomiseren >>

- inkomsten
- mogelijkheden tot scholing en ondersteuning
- maatschappelijke waardering
- samenwerking met andere kunstprofessionals
- de werkzekerheid
- werktijden en -belasting
- de werklocatie
- inzet en waardering van leerlingen en/of beoefenaars
- mate waarin u uw artistieke vakmanschap kunt benutten in uw werk
- mate waarin uw werk vraagt om ondernemerschap
- uitwisselingsmogelijkheden met collega's van hetzelfde vak

B2. U geeft aan tevreden te zijn over onderstaande aspect(en) van uw werk als kunstprofessional. Wilt u dit kort toelichten?

<< random lijst met maximaal 3 aspecten waarop de respondent 'zeer tevreden' of 'tevreden' is >>

<< aspect 1 >>

Toelichting: _____

<< aspect 2 >>

Toelichting: _____

<< aspect 3 >>

Toelichting: _____

B3. Zijn er nog andere aspecten van uw werk als kunstprofessional waarover u uw tevredenheid wilt uiten?

B4. U geeft aan ontevreden te zijn over onderstaande aspect(en) van uw werk als kunstprofessional. Wilt u dit kort toelichten?

<< random lijst met maximaal 3 aspecten waarop de respondent 'zeer ontevreden' of 'ontevreden' is >>

<< aspect 1 >>

Toelichting: _____

<< aspect 2 >>

Toelichting: _____

<< aspect 3 >>

Toelichting: _____

B5. Zijn er nog andere aspecten van uw werk als kunstprofessional waarover u uw ontevredenheid wilt uiten?

B6. Hoe tevreden bent u in het algemeen over uw werk als kunstprofessional?

Geef een rapportcijfer van 1 tot 10.

Rapportcijfer: [...]

B7. Verwacht u dat uw tevredenheid over uw werk als kunstprofessional de komende jaren zal afnemen of toenemen?

- Sterk afnemen
- Afnemen
- Blijft gelijk
- Toenemen
- Sterk toenemen
- Weet niet

B8. Overweegt u weleens om te stoppen met uw werk als kunstprofessional?

- Ja, omdat
- Nee
- Weet niet

Blok C: Achtergrondkenmerken

Persoonsgegevens

C1. Wat is uw geslacht?

- Vrouw
- Man
- Anders

C2. Hoe oud bent u?

- Jonger dan 25 jaar
- 25 tot 40 jaar
- 41 tot 55 jaar
- 56 tot 66 jaar
- Ouder dan 66 jaar

C3. Waar werkt u met name?

- Gemeente _____
- Provincie _____
- Landelijk

C4. Wat is de samenstelling van uw huishouden?

- Eenpersoonshuishouden
- Meerpersoonshuishouden met kinderen
- Meerpersoonshuishouden zonder kinderen

C5. Heeft u een opleiding gevolgd voor uw werk als kunstprofessional?

Meerdere antwoorden mogelijk.

- HBO-opleiding tot artistiek begeleider (professioneel dirigent, regisseur, choreograaf, etc.)
- HBO-opleiding tot docent (muziek- of zangdocent, theaterdocent, dansdocent, etc.)
- HBO-opleiding tot uitvoerend kunstenaar (musicus, zanger, acteur, danser, etc.)
- MBO-opleiding tot danser, musicus, zanger, dans- of muziekdocent, etc.
- Één- of meerjarige opleiding voor amateurdirigent, amateurregisseur, amateuracteur, amateurkunstenaar, amateurmusicus, amateurchoreograaf, amateurdocent, etc.
- Alleen vakgerichte cursussen
- Andere opleiding, namelijk _____
- Ik ben autodidact

Arbeidssituatie

C6. Wat is uw huidige arbeidssituatie? Dit betreft enkel uw werk als kunstprofessional in de buitenschoolse kunsteducatie of cultuurparticipatie.

Meerdere antwoorden mogelijk

- Loondienst
- Zelfstandige/freelancer met personeel
- Zelfstandige/freelancer zonder personeel
- Zelfstandige in een collectief
- Vrijwilliger (onbetaald werk)
- Anders, namelijk _____

C7. Wilt u bij voorkeur werken als zelfstandig kunstprofessional of in loondienst?

- Als zelfstandige/freelancer
- In loondienst
- Een combinatie van loondienst en zelfstandige/freelancer

C8a. Verricht u naast uw werk als kunstprofessional nog andere betaalde werkzaamheden?

- Nee
- Ja

<< Indien C8a=Ja è C8b, indien C8a=Nee è C9 >>

C8b. U geeft aan ook andere betaalde werkzaamheden te verrichten. Wat is uw belangrijkste inkomstenbron?

- Mijn werk als kunstprofessional
- Mijn andere werkzaamheden
- Inkomsten uit beide werkzaamheden zijn (ongeveer) gelijkwaardig

C9. Hoeveel uren bent u gemiddeld per week werkzaam als kunstprofessional in de kunsteducatie of cultuurparticipatie?

_____ <open vraag>

C10. Werkt u als kunstprofessional specifiek voor bepaalde doelgroepen?

- Ja, specifiek voor personen met een lichamelijke beperking
- Ja, specifiek voor personen met een psychische beperking
- Ja, specifiek voor personen uit aandachtswijken
- Ja, specifiek voor vluchtelingen en asielzoekers
- Nee, niet voor deze specifieke doelgroepen

Dit is het einde van de vragenlijst. Hartelijk dank voor uw deelname aan het onderzoek!

Wilt u door het LKCA geïnformeerd worden over de resultaten van dit onderzoek (verwacht voorjaar 2020)?

- Ja, mijn emailadres is: _____
(uw emailadres wordt uitsluitend gebruikt om u te informeren over de resultaten van het onderzoek)
- Nee

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het LKCA in samenwerking met All Art Professionals, Cultuur-Schakel, De Kubus/ CAF, Keunstwurk, Stichting Kunst & Cultuur, Platform Theater, Dansbelang, Koornetwerk Nederland, Koninklijke Nederlandse Muziek Organisatie, Aight/Hiphophuis Den Haag.

Bijlage II - Responstabel

Respons onderzoek arbeidstevredenheid kunstprofessionals		N=
Totaal respons (netto)	Kunstprofessionals	331
Type kunstprofessional	Buitenschools docent	149
	Artistiek begeleider	44
	Combi Buitenschools docent / artistiek begeleider	123
	Overig	15
Type activiteit (meerdere mogelijk)	Beeldende activiteiten	84
	Instrumentale muziek	170
	Zang / vocale muziek	69
	Dans	33
	Theater/toneel	50
	Muziektheater	45
	Creatief schrijven	16
	Fotografie/film	26
	Anders	36
Opleiding (meerdere mogelijk)	HBO artistiek begeleider	64
	HBO docent	198
	HBO tot uitvoerend kunstenaar	148
	MBO	12
	Vakgerichte opleiding (1- of meerjarig)	18
	Vakgerichte cursussen	139
	Anders	77
	Autodidact	10
Huidige arbeidssituatie	Loondienst	27
	Zelfstandige	236
	Combi Loondienst / zelfstandige	60
	Vrijwilliger / anders	8
Andere werkzaamheden (naast kunstprofessional)	Nee	224
	Ja	107
Indien andere werkzaamheden: belangrijkste inkomstenbron	Mijn werk als kunstprofessional	40
	Mijn andere werkzaamheden	38
	Inkomsten uit beide werkzaamheden zijn (ongeveer) gelijkwaardig	29
Aantal uur per week werkzaam als kunstprofessional	<16 uur	98
	16-24 uur	73
	25-32 uur	57
	33-40 uur	56
	> 40 uur	47

Werkzaam voor specifieke doelgroep (meerdere mogelijk)	Personen met een lichamelijke beperking	20
	Personen met een psychische beperking	19
	Personen uit aandachtswijken	26
	Vluchtelingen en asielzoekers	19
	Ouderen	30
	Werk niet voor deze specifieke doelgroepen	276
Geslacht	Vrouw	189
	Man	139
	Anders	3
Leeftijd	Jonger dan 41 jaar	70
	41 - 55 jaar	132
	56 - 66 jaar	110
	Ouder dan 66 jaar	19
Provincie waarin werkzaam (ingedeeld op basis van gemeente(n) waarin respondent werkzaam is; meerdere mogelijk)	Groningen	29
	Friesland	11
	Drenthe	39
	Overijssel	13
	Gelderland	29
	Utrecht	17
	Noord-Holland	32
	Zuid-Holland	53
	Zeeland	3
	Noord-Brabant	44
	Limburg	36
Flevoland	8	
Stedelijkheid werkgebied (CBS-indeling, ingedeeld o.b.v. gemeente waarin respondent werkzaam is; meerdere mogelijk)	Zeer sterk stedelijk	104
	Sterk stedelijk	73
	Matig stedelijk	37
	Weinig stedelijk	67
	Niet stedelijk	33
Type huishouden	Eenpersoonshuishouden	70
	Meerpersoonshuishouden met kinderen	143
	Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	118

Colofon

Arbeidstevredenheid van buitenschoolse kunstdocenten en artistiek begeleiders

Prachtig vak in een falende markt

Onderzoek & tekst

Arno Neele (LKCA)

Hans Mariën (IVAdata)

Zoë Zernitz (LKCA)

Met dank aan

- De kunstprofessionals die hebben deelgenomen aan het onderzoek
- De partners in dit onderzoek: All Art Professionals, Cultuurconnectie, CultuurSchakel, De Kubus/Kunstlink Flevoland, Keunstwurk, Stichting Kunst & Cultuur, Platform Theater, Dansbelang, Koornetwerk Nederland, Koninklijke Nederlandse Muziek Organisatie (KNMO), Aight/Hiphophuis Den Haag. VRIJDAG, Cultuur Concreet, Huis voor de Kunsten, Kunstloc, ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland

Vragen? Reageren? Geïnteresseerd in een presentatie van het onderzoek in je netwerk of team?

Mail naar info@lkca.nl

Uitgever

LKCA

Lange Viestraat 365

Postbus 452

3500 AL Utrecht

030 711 51 00

www.lkca.nl

LKCA wil ervoor zorgen dat iedereen goede cultuureducatie krijgt (op school én in de vrije tijd) en dat iedereen kan meedoen aan culturele activiteiten.

© LKCA Utrecht, juni 2020

Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) wil ervoor zorgen dat iedereen goede cultuureducatie krijgt (op school én in de vrije tijd) en dat iedereen kan meedoen aan culturele activiteiten.

LKCA | Lange Viestraat 365 | Postbus 452, 3500 AL Utrecht | +31 30 711 51 00 | www.lkca.nl | info@lkca.nl